

המכון למשפט
ופילנתרופיה
ינואר 2026

כנס מדיניות לפילנתרופיה

תובנות וסיכום

הכנס נועד לאפשר בחינה רחבה של מדיניות קיימת ועתידית, ובמרכזו רצון להבין כיצד ניתן להבטיח סביבה רגולטורית תומכת, יעילה ומשתפת למגזר השלישי. מושבי הכנס עסקו בהשלכות הצעת החוק להגבלת תרומות ממדינות זרות, בעיצוב מדיניות מיטיבה לפילנתרופיה בהובלת משרתי ציבור, ובתפקיד הפילנתרופיה בהגנה על חברה אזרחית חופשית. הכנס יצר שיחה פתוחה בין חוקרים, אנשי ממשל, תורמים, קרנות וארגונים חברתיים – מתוך הבנה שרק פעולה משותפת תאפשר המשך עשייה משמעותית לטובת הציבור בישראל. מוזמנים לקרוא את עיקרי הדברים שעלו בכנס בהמשך מסמך זה.

תובנות ומחשבות בעקבות הכנס

בעקבות הכנס ולאור הדברים שעלו בו, מצאנו לנכון לשתף בכמה תובנות שלנו המתמקדות בעיקר בשדה הפילנתרופיה בישראל.

נקודת המוצא

קרנות פילנתרופיות הן חלק בלתי נפרד מארגוני החברה האזרחית בישראל. חברה אזרחית בדמוקרטיה מאפשרת מימוש של מגוון מטרות חברתיות, מענה למגוון צרכים בדרכים שונות וחדשניות, ומרחב לריבוי קולות, כולל קולות שבשוליים, קולות לעומתיים לקואליציה שנמצאת בשלטון וקולות ביקורתיים למוסכמות החברתיות הרווחות ביותר. מגוון המטרות, המענים והקולות נוגעים לכל תחומי החיים שלנו.

מה חדש?

בחודשים האחרונים מתגברת מגמה של פגיעה מכוונת בעמותות ביקורתיות כלפי הממשלה – בין היתר באמצעות הצעת החוק למיסוי תרומות מישות מדינית זרה, "סימון" עמותות ספציפיות במסגרת דיונים בוועדת הכספים וכן באמצעות החלטות ממשלה (למשל במשרד התרבות והספורט). מגמה זו אינה פוסחת על קרנות פילנתרופיות: הקרנות חשופות הן להטלת מגבלות ישירות עליהן, והן לצמצום אפשרויות פעולתן נוכח המגבלות המוטלות על הארגונים החברתיים שבהם הן תומכות.

למי זה נוגע?

צמצום מרחב הפעולה של ארגוני חברה אזרחית כשלעצמו אמור להדאיג כל אדם שוחר חירות, ובראש ובראשונה את החברה האזרחית והפילנתרופיה המהווה חלק ממנה. אבל יתרה מזו, עלולות להיות למהלכים הללו אדוות רחבות הרבה יותר, עד כדי פגיעה חמורה גם בתמיכה מצד תורמים פרטיים המסתייגים מהמשך פעילות במציאות של מרחב אזרחי מצומצם. שחקנים פילנתרופים בחו"ל מבהירים כבר עכשיו שלא ימשיכו לתמוך בעמותות הפועלות במרחב חברה אזרחית מצונזר.

של מי האחריות לפעול?

ישנם ארגוני חברה אזרחית אשר עוסקים בשמירה על הדמוקרטיה, והם פועלים במרץ ובהתמדה במשך שנים ובפרט אל מול הצעדים המכוונים והמגמות האחרונות. אך הם מעטים וכוחם מוגבל. לפילנתרופיה הישראלית יכול להיות תפקיד מכריע ברגע הזה. מדוע? כי פילנתרופיה בזכות הונה העצמי היא יותר עצמאית. והאמת היא שזה חלק מהמנדט שלה — מלכתחילה ההצדקה לאפשר לכסף פילנתרופי פרטי השפעה על ענייני הציבור, נובעת מהצורך לתת ביטוי לקולות מגוונים. עם הכוח באה אחריות. הנטייה של קרנות היא לא לפעול באופן ישיר, אלא לחזק את הארגונים כדי שהם יפעלו או להאציל סמכויות על ארגוני גג. ביזור הכוח והעצמת הארגונים הם פרקטיקות שהולמות דמוקרטיזציה של חברה אזרחית. אלא, שכעת יש לשקול לנקוט בצעדים נוספים.

הכללים משתנים – עת לפעול!

חשוב שקרנות פילנתרופיות יפעלו בגלוי להגנה על מרחב הפעולה הפלורליסטי של ארגוני חברה אזרחית, כי כעת משנים את כללי המשחק! שינוי שעשוי להביא לצמצום מגרש המשחקים עד כדי שיתוק אפשרויות הפעולה. עכשיו אמנם מדובר "רק" בהשתקה של מעט ארגונים מסוג מסוים, אבל הסכמה שבשתיקה היא הכשרה של השתקות נוספות.

לסיים – נקודת אור

הממשל מגוון מאוד ופועלים בו אנשים וכוחות שונים. מצאנו שבשדרת הדרג המקצועי — יש עם מי לדבר! יש קשב, עומק, הבנה של מורכבות, רצון כן לשרת את הציבור כולו. כך שאפשר לתרום לקבלת החלטות מושכלות יותר, אשר יסייעו לפילנתרופיה לפעול במיטבה. ואין כאן סתירה — אפשר לתרום לעיצוב מדיניות מיטיבה שעוסקת בפעילות השוטפת (השקעות פיננסיות, מיזמים משותפים, הטבות מס ועוד) ובמקביל לפעול למען הבטחת עצמאותה של החברה האזרחית.

המכון למשפט ופילנתרופיה מהווה מרחב לשיחה פתוחה בין משרתי ציבור מעצבי מדיניות לפילנתרופיה לבין שחקני השדה ומחויב להמשיך לעשות זאת.

סיכום עיקרי הכנס

כנס "מדיניות לפילנתרופיה" נפתח בדברים המדגישים את חשיבותו הגוברת של הדיון במרחב הפעולה של החברה האזרחית והפילנתרופיה בישראל. בדברי הפתיחה הוצגה תמונת מצב מדאיגה, שלפיה מתגבשות יוזמות מדיניות שמצמצמות את יכולתם של ארגונים חברתיים וקרנות לפעול - במיוחד כאלה המבקרים את מדיניות הממשלה. הובאו דוגמאות לאפליה ברגולציה ובאכיפה, ובהן רשימת עמותות וקרנות שפורסמה לכאורה מתוך מניעים פוליטיים וכן מגבלות על תרומות ממדינות זרות. לצד זאת הודגש כי למרות האתגרים, החברה האזרחית בישראל עדיין משגשגת, וארגונים רבים ממשיכים לתת מענה משמעותי לצרכים חברתיים, כפי שניכר בהתייצבותם הרחבה באירועי ה-7 באוקטובר ולאחריהם.

מושב ראשון על פלורליזם ועל הגבלת תרומות

המושב עסק בהצעות החוק להגבלת עמותות המקבלות מימון מישות מדינית זרה, הצעות שחזרו שוב לשולחן הכנסת מאז 2023. בשיחה בין ד"ר אסנת חזן ועו"ד גליה פיט מצוות המכון למשפט ופילנתרופיה הובהר כי מטרת היוזמות אינה מניעת התערבות זרה כפי שטוענים מציעי החוק, אלא ניסיון להשתיק עמותות המבקרות את הממשלה ופועלות למען זכויות אדם. הנוסח הנוכחי כולל איסור לקיים פעולות לשינוי חברתי, הטלת מיסים כבדים ואגרות משמעותיות — צעדים שבפועל עלולים לחסל פעילות אזרחית חיונית.

בפועל, מדובר בפחות מ-200 ארגונים, המהווים רק אחוז אחד מהארגונים החברתיים בישראל, ומקבלים חלק זניח מסך התרומות מחו"ל. למרות היקפם המצומצם, הגבלת חופש הפעולה שלהם מטילה צל על החברה האזרחית כולה ועל פלורליזם דמוקרטי. בנוסף, קיים חשש שהמהלך עלול להרתיע פילנתרופיה פרטית מחו"ל — המהווה כ-60% מסך התרומות בישראל — על בסיס עמדת תורמים שמסרבים לתמוך בחברה אזרחית מצונזרת.

בשיחה הודגש כי מניעת השפעה זרה נעשית במדינות דמוקרטיות באמצעות מנגנוני שקיפות, ולא באמצעות ענישה או הגבלות נקודתיות. בישראל, לעומת זאת, ההצעה מתמקדת במדינות ידידותיות ובמימון שכבר שקוף ממילא, ומזכירה מודלים של משטרים לא דמוקרטיים. לסיכום, צוות המכון קרא להדוף את המהלך המגביל ולחזק מדיניות שתאפשר לארגוני חברה אזרחית לממש את תפקידם הדמוקרטי — לצד דיון המשך על הזדמנויות למדיניות מיטבית במושב העוקב.

מושב שני מדיניות מיטיבה לפילנתרופיה בישראל

מושב זה עסק במדיניות רגולטורית מיטיבה לפילנתרופיה בישראל, מתוך הבנה כי מדובר במדיניות כללית המיועדת לכלל האלכ"רים (בישראל קרנות פילנתרופיות רשומות ברובן כאלכ"ר - עמותה, חל"צ או הקדש ציבורי) וכי לצד האתגרים שהרגולציה מציבה בפני ארגונים חברתיים, היא מעמידה קשיים ייחודיים בפני קרנות פילנתרופיות. על רקע תהליך עיון מחדש מטעם הרגולטור שמתקיים בימים אלה בשני נושאים קונקרטיים התקיים פאנל בהשתתפות עו"ד מרב זוהרי, ממחלקת ייעוץ וחקיקה (משפט כלכלי) במשרד המשפטים; מר עדן ביטקובר, יועץ למנהל רשות המיסים; ועו"ד אפרת לקס, לשעבר ממנה בכירה (מוסדות ציבור ומלכ"רים) בחטיבה המשפטית ברשות המיסים, וכיום ממונה בכירה בתחום מיסוי בינלאומי.

השקעות פיננסיות של קרנות פילנתרופיות

תחילה הוצגו המצב הרגולטורי והשלכותיו המרכזיות: הדיון הקיים מבוסס על תקנות הנאמנות המסדירות את דרכי השקעת כספי הקדש ציבורי אשר חלות בעיקרן על כלל סוגי האלכ"ר. מגבלות אלו מכוונות להשקעות סולידיות, עם אפשרות מצומצמת להשקעה במניות בהתאם לקיומה של ועדת השקעות

מקצועית. המגבלות מצמצמות את פוטנציאל התשואה באופן המקשה על יצירת יציבות כלכלית ארוכת טווח ואינן מאפשרות השקעה באפיקים בעלי תשואה חברתית וסביבתית.

נציגי רשות המיסים הציגו את הרקע לעיסוק בנושא, שנבע מצרכים שעלו מהשטח ומההכרה כי הכללים הקיימים אינם משקפים את עולם ההשקעות העכשווי. הודגש כי תכלית ההגבלות אינה לקבוע היכן יושקעו הכספים, אלא למנוע סיכון יתר, פעילות עסקית מוסווית וצבירת עודפים בלתי סבירים. תהליך גיבוש המדיניות תואר כתהליך הדרגתי, המבוסס על למידה, שיח עם גורמי מקצוע, רשויות נוספות ונציגי ציבור, ואיזון בין שיקולים מהותיים ופרקטיים. בדיון עם הקהל עלו מתחים בין רגולציה פנימית לחיצונית, וכן חששות באשר ליכולתן של עמותות קטנות ליהנות מהגמשת הכללים.

שותפויות בין קרנות פילנתרופיות למדינה

הוצגה התמונה הרגולטורית שלפיה, בהיותן אלכ"רים, עומדים לרשות הקרנות אותם מנגנוני שיתוף פעולה העומדים לרשות ארגונים חברתיים (תקצוב, תמיכות, התקשרויות רכש, "שולחנות עגולים" ושיתוף פעולה בלתי פורמלי). במסגרת זו, הערוץ הפורמלי היחיד המכונן על פניו יחסי שותפות הוא מנגנון ה"מיזם המשותף", המהווה פטור ייחודי ממכרז שנועד במהותו להסדיר יחסי "ספק לקוח" ואשר מבוסס על מימון משמעותי מצד האלכ"ר לצורך פיתוח תחום חדש. זהו מנגנון המאפיין ביתרונות הדדיים כגון מינוף משאבים, גמישות יחסית והשפעה על עיצוב מדיניות, אך באותה העת מאופיין גם בקשיים ואתגרים רחבי היקף.

נציגת משרד המשפטים והצוות הבין-משרדי הציגה את עבודת המטה המתבצעת בימים אלה לבחינת אספקת שירותים חברתיים, על רקע התרחבות האתגרים החברתיים והצורך בהתאמת מנגנוני הרכש החברתי. הוצגו שיקולי הליבה המנחים את גיבוש המדיניות: איכות השירותים, שוויון בהליכי ההתקשרות, יכולות פיקוח ועלויות, לצד שאלות של ישימות וחקיקה. בדיון עם הקהל עלו סוגיות של שוויון פורמלי לעומת שוויון מהותי והשפעת השותפויות הנ"ל של הפילנתרופיה עם הממשלה על ארגונים חברתיים.

מושב שלישי | דיון בשאלת תפקידה של הפילנתרופיה לפעול לקידום מדיניות מאפשרת לחברה אזרחית

בהובלתה של ד"ר טלי יריב משעל נערך דיון בשני סבבים. בסבב הראשון הוצגו דוגמאות מגוונות למצבים שבהם מדיניות ממשלתית כלפי עמותות פגמה ביכולת הפעולה של קרנות פילנתרופיות כגון: עצירת מיזמים משותפים בהחלטה ממשלתית חד צדדית, הגבלת פעילות של ארגונים במערכת החינוך ושינוי מדיניות התמיכות לארגוני גג בתחום התרבות.

בסבב נוסף נבחנו מודלים לפעולות הגנה של קרנות פילנתרופיות על חברה אזרחית ובהם הגנה אקטיבית לפעילים חברתיים והנחת תשתיות מחקריות וסנגוריות לחיזוק עצמאות מרחב הפעולה האזרחי. בהקשר זה הועלו חששות והסתייגויות נפוצות של קרנות פילנתרופיות מפעולה ישירה, כגון מגבלות על פי דין או על פי חוקת הקרן על פעילות לוביסטית, חשש שהגנה על ארגונים ביקורתיים כלפי הממשל תפגע ביכולתן של קרנות לפעול בשיתוף פעולה עם הממשלה למען אוכלוסיות רחבות ורתיעה כללית מעיסוק בסוגיות הנתפסות על ידי השלטון והציבור כ"פוליטיות". עלה כי קרנות קרנות נוטות להעדיף פעולה עקיפה לחיזוק הארגונים שיפעלו, או להאציל סמכויות לארגוני הגג.

